

УДК 811.134.2'81'42

Стаття надійшла до редакції [Article received /

Статья поступила в редакцию] – 22.01.2019 р.

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism / Проверено на плагиат] – 27.01.2019 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text / Оригинальность текста] – 96.48 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2019.35.13>

СМИСЛОВА СТРУКТУРА МОДАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ “SAPERE” ТА “ESSERE CAPACE DI” (на матеріалі італійської мови)

Валерія Ігорівна Охріменко (м. Київ, Україна)

valeriaaisabella@ukr.net

доктор філологічних наук, професор кафедри романської філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті розглянуто закономірності квантування інформації у мікротексті функціонування модальних одиниць *sapere* та *essere capace di* на матеріалі італійської мови. Модальні одиниці *sapere* та *essere capace di* задають квантування інформації в мікротексті, виступаючи у ролі ядра і утворюючи модальні структури разом з приєднувальними компонентами. Ці модальні одиниці, зберігаючи зв'язок із внутрішньою формою, містять семантичні імплікатури імплікативності, асоціативності, оцінності.

Модальні одиниці *sapere* та *essere capace di* набувають статусу модальних структур у мікротексті їх функціонування, виявляючи типову сполучуваність у приядерній зоні та імплікуючи закономірність вживання мовних засобів на ближній периферії та на периферії мікротексту. Мовні засоби, що вживаються у мікротексті функціонування *sapere* та *essere capace di*, окреслюють їхню смислову структуру. Ці мовні засоби корелюють з власне визначенням модального значення внутрішньої можливості, в основі якого міститься потенційно задана детермінованість зв'язку між: 1) об'єктом і проявом властивостей; 2) істотою і проявом якості; 3) суб'єктом і проявом здатності; 4) суб'єктом з узагальненим

(Current issues in cognitive linguistics)

Sense structure of modal units “sapere” and “essere capace di” (in the Italian language) (in Ukrainian)

[Smislova struktura modalnih odinic “sapere” ta “essere capace di”
(na materialii italijskoyi movi)]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I.] valeriaaisabella@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

статусом референта й імплікацією дії. Варіативність засобів вираження модального значення (та формування модальних структур) визначається характером детермінованості зв'язку між сутністю та її ознакою. Аналіз різнорівневих мовних засобів, що відображають ізоморфність sapere та essere capace di параметрам мікротексту їх функціонування, дозволяє приписати обом модальним структурам семантичні імплікатури імплікативності, асоціативності, оцінності.

Модальна одиниця essere capace di є більш десемантизованою у порівнянні з модальною одиницею sapere, і вживається у висловлюваннях на позначення всіх типів потенційно заданої детермінованості, що формують модальне значення внутрішньої можливості. Модальна одиниця sapere не функціонує у висловлюваннях, що містять інформацію про потенційно задану детермінованість між об'єктом і проявом властивостей.

Ключові слова: модальне поле, модальна структура, смислова структура, внутрішня можливість.

SENSE STRUCTURE OF MODAL UNITS “SAPERE” AND “ESSERE
CAPACE DI” (in the Italian language)

Valery I. Okhrimenko (Kyiv, Ukraine)

valeriaisabella@ukr.net

DSc (Philology), Professor at Romance Philology Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article focuses on appropriateness's of quantifying of information in microtext of functioning of modal units “sapere” and “essere capace di” in the Italian language. Modal units “sapere” and “essere capace di” determine quantifying of information in microtext being nucleus and forming modal structures together with joined components. The modal structure is formed by joined components in according to the regularity rules in the near-nuclear zone (components combined with modal verb “sapere” or modal construction “essere capace di” and the near-peripheral zone (components used in the

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Смислова структура модальних одиниць “sapere” та “essere capace di” (на матеріалі італійської мови) (Українською) [Смысловая структура модальных единиц “sapere” и “essere capace di” (на материале итальянского языка) (На укр. яз.)]

© Охріменко В. І. [Охрименко В. И.] valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

modal sentence with modal verb “sapere” or modal construction “essere capace di” or in adjacent sentences).

The modal units “sapere” and “essere capace di” express the modal meaning of intrinsic possibility that is characterized by potential determination of logical connection between: 1) an object and a realization of its properties; 2) a being and a realization of its properties; 3) a subject and a realization of his abilities; 4) a subject with generalized status of a referent and his actions. Such potential determination is based on the correlation between the properties of object (subject) and their value being part of their ontological status.

The modal units “sapere” and “essere capace di” acquire the status of modal structures in the microtext on their functioning. These modal units conserving the liaison with their inner form possess semantic implicatures of implicativeness, associativeness, valuativeness. The typical microtexts of functioning of the Italian modal units “sapere” and “essere capace di” are those of actionality and of evaluation.

The inner form of the modal units “sapere” and “essere capace di” presuppose operations with quants of knowledge and human experience that implicate a liaison between an object (subject) and their properties. An object and a being implicate their typical properties as common knowledge. In this case in the microtext are verbalized sense chains: object – typical properties, being – typical properties. A subject implicates his typical ability that can be revealed in a typical situation; in this case the microtext usually contents verbs of actional and volitive semantics. The modal verbs “sapere” and the modal structure “essere capace di” as a nucleous of modal unit are often used in Conditional Mood (sarebbe stato capace) that can be combined with superlative (sarebbe capacissimo).

As to prediction of typical combinability in the pre-nuclear zone, it depends on the character of logical connection that reveals diversity of realization of the modal meaning of intrinsic possibility. In the case of the logical connection between an object and a realization of its properties the modal unit “sapere” isn’t used being expressed by the modal structure “essere capace di” because the last one is more desemantized. The modal structure “essere capace di” can be substituted or altered with the modal structure “può +” combined with “provocare”, “dar luogo”. These components use to join to the modal structure “essere capace di” and a microtext contents sense chains: object – typical properties.

In the case of the logical connection between a being and a realization of its properties modal structures “sapere” and “essere capace di” are combined with

(Current issues in cognitive linguistics)

Sense structure of modal units “sapere” and “essere capace di” (in the Italian language) (in Ukrainian)

[Smislova struktura modalnih odinic “sapere” ta “essere capace di”
 (na materiali italijskoyi movi)]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I.] valeriaisabella@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

existential predicate “essere” and ajectives-classificators to denominate qualities of being. In the case of the logical connection between a subject and a realization of his abilities modal structures “sapere” and “essere capace di” are combined with verbs to denominate disposition of a subject (aiutare, secondare, rimediare). In the microtext are often used causal structures (per ... sarei capace di; per ... saprei) to verbalize sense unit “goal – means”. Finally, in the case of the logical connection between a subject with generalized status of a referent and his actions the modal structure is used in generalized form “si è capaci di” and combines with classificators “in tali situazioni”, “in tali casi” to verbalize a typical conduction.

Keywords: modal field, modal structure, sense structure, intrinsic possibility.

СМЫСЛОВАЯ СТРУКТУРА МОДАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ “SAPERE” И
“ESSERE CAPACE DI” (на материале итальянского языка)

Валерия Игоревна Охрименко (г. Киев, Украина)

valeriaaisabella@ukr.net

доктор филологических наук, профессор кафедры романской филологии
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
(Министерство образования и науки Украины)
01601, г. Киев, бульвар Тараса Шевченко, 14

В статье рассмотрены закономерности квантования информации в микротексте функционирования модальных единиц sapere и essere capace di на материале итальянского языка. Модальные единицы sapere и essere capace di определяют квантование информации в микротексте, выступая в роли ядра и создавая модальные структуры вместе с присоединительными компонентами. Эти модальные единицы, сохраняя связь с внутренней формой, имеют семантические импликатуры имплицативности, ассоциативности, оценочности.

Модальные единицы sapere и essere capace di приобретают статус модальных структур в микротексте их функционирования, обладая типичной сочетаемостью в ядерной зоне и имплицитную закономерность употребления языковых средств на ближней периферии и на периферии микротекста. Языковые средства, которые употребляются в микротексте функционирования sapere и essere capace di, формируют

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Смислова структура модальних одиниць “sapere” та “essere capace di” (на матеріалі італійської мови) (Українською) [Смысловая структура модальных единиц “sapere” и “essere capace di” (на материале итальянского языка) (На укр. яз.)]

© Охрименко В. І. [Охрименко В. И.] valeriaaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

их смысловую структуру. Эти языковые средства коррелируют с определением модального значения внутренней возможности, в основе которого находится потенциально заданная детерминированность связи между: 1) объектом и проявлением его свойств; 2) существом и проявлением его качества; 3) субъектом и проявлением его способности; 4) субъектом с обобщенным статусом референта и имплицированием действия. Вариативность средств выражения модального значения (и формирования модальных структур) определяется характером детерминированности связи между сущностью и ее свойствами. Анализ разноразрядных языковых средств, которые отражают изоморфность *sapere* и *essere capace di* параметрам микротекста их функционирования, позволяет приписать обеим модальным структурам семантические импликатуры имплицативности, ассоциативности, оценочности.

Модальная единица *essere capace di* является более десемантизированной по сравнению с модальной единицей *sapere*, и употребляется в высказываниях, содержащих информацию обо всех типах потенциально заданной детерминированности, которые формируют модальное значение внутренней возможности. Модальная единица *sapere* не функционирует в высказываниях, содержащих информацию о потенциально заданной детерминированности между объектом и проявлением его свойств.

Ключевые слова: модальное поле, модальная структура, смысловая структура, внутренняя возможность.

Вступ

Синергетична парадигма лінгвістичних знань уможливило комплексний підхід до дослідження категорії модальності, і дозволяє уніфікувати підходи, що традиційно розділялися у мовознавстві, зокрема, онтологію і гносеологію, об'єктивність і суб'єктивність.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю комплексного дослідження категорії модальності у сучасній лінгвістиці, що носить поліпарадигмальний характер. Це дає можливість простежити співвідношення онтології та гносеології, співвідношення об'єктивного і суб'єктивного у микротексті функціонування модальних одиниць, що співвідноситься з типовою корелюваністю дійсності ситуацією.

(Current issues in cognitive linguistics)

Sense structure of modal units “sapere” and “essere capace di” (in the Italian language) (in Ukrainian)

[Smislova struktura modalnih odinic “sapere” ta “essere capace di”
(na materialii italijskoyi movi)]© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I.] valeriaisabella@ukr.net

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Мета дослідження полягає у визначенні смислової структури модальних одиниць *sapere* та *essere capace di*, що задають закономірне квантування інформації у мікротексті їх функціонування.

Об'єктом дослідження є мікротекст функціонування модальних одиниць *sapere* та *essere capace di*.

Предметом дослідження є дискретизація смислового простору мікротексту функціонування модальних одиниць *sapere* та *essere capace di*.

Матеріалом дослідження обрані художні твори італомовних авторів та публіцистичні тексти.

Наукова новизна роботи полягає у першій спробі розкриття смислової структури модального засобу в аспекті встановлення взаємозалежності між його семантикою як згорнутою структурою та параметрами мікротексту його функціонування.

Основний зміст

Згідно концепції функціонально-семантичного поля (ФСП) О. В. Бондарка у результаті проєкції логіко-поняттєвих категорій на мовні здійснюється аналіз семантичних категорій граматики та семантичних функцій різнорівневих мовних одиниць з вивченням їх функціональної взаємодії. Функціональний аспект мовних одиниць досліджується з опорою на мовне та позамовне середовище (оточення одиниці мови у системі та зв'язок із мовленнєвою реалізацією) [1, с. 5–14]. У зазначеній концепції вводяться поняття функціонально-семантичного поля та категоріальної ситуації. ФСП визначається як “угрупкування (...) комбінованих (лексико-синтаксичних і т. п.) засобів даної мови, що взаємодіють на основі спільності їх семантичних функцій” [1, с. 11]. ФСП як сукупність мовних одиниць, організованих за польовим принципом, з наявністю ядра та периферії, сполучається з категоріальною ситуацією, яка визначається як “типова (...) змістова структура, що ґрунтується на певній семантичній категорії і ФСП, що утворюється ним у даній мові” і “є одним з аспектів загальної ситуації, який передається висловленням, однією з його категоріальних характеристик” [1, с. 12].

На відміну від концепції О. В. Бондарка, у якій категоріальні

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Смислова структура модальних одиниць “*sapere*” та “*essere capace di*” (на матеріалі італійської мови) (Українською) [Смысловая структура модальных единиц “*sapere*” и “*essere capace di*” (на материале итальянского языка) (На укр. яз.)]

© Охріменко В. І. [Oxhrymenko V. I.] valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

характеристики досліджуються окремо (аспектуальна, темпоральна, модальна, локативна), ми розглядаємо модальність як глобальну категорію, при дослідженні якої мають враховуватися, зокрема, і аспектуальність, і темпоральність і локативність. Тому ми не обмежуємося рівнем модального висловлення, а розглядаємо також його найближче оточення, тобто рівень мікротексту (зазвичай 3–5 висловлень).

Кардинальною відмінністю нашої концепції від усіх існуючих є те, що ми виносимо *принцип поля на рівень мікротексту функціонування мовної одиниці*. За нашою концепцією, *сміслова структура модальної одиниці* складається з ядра (власне семантика модальної одиниці), приядерної зони (безпосередня сполучуваність модальної одиниці), ближньої периферії (мовні засоби, що вживаються у висловленні, до складу якого входить модальна одиниця) та периферії (мікротекст функціонування модальної одиниці). Модальні одиниці *sapere* та *essere capace di* за їхньою семантикою відносяться до модального поля можливості. Точкою відліку при розкритті смислової структури модальної одиниці є її *семантика* та зв'язок з *опозицією модального поля*.

Якщо у лінгвістиці традиційно епістемічна можливість протиставляється онтологічній, то у дослідженнях у галузі формальної логіки спостерігається переорієнтація. Класичні дослідження з формальної логіки постулюють встановлення істинності висловлень можливості за допомогою апарату понять формальної логіки з її основним постулатом про тотожність між ствердженням можливості та квантором існування [2], [3]. У нашій концепції диференційним критерієм між онтологічною та епістемічною можливістю є фокусування уваги на онтологічному vs гносеологічному статусі явищ, дій, подій, що розглядаються з позицій модальності, а не на абсолютизації гносеології vs онтології. Це означає необхідність врахування епістемічного стану суб'єкта модальної оцінки у дослідженні онтологічної можливості [6, с. 275–277].

В основі когнітивно-семантичного поля можливості міститься поняття 'можливість' (при цьому у фокус уваги потрапляє онтологічний аспект: явище,

(Current issues in cognitive linguistics)

Sense structure of modal units "sapere" and "essere capace di" (in the Italian language) (in Ukrainian)

[Smislova struktura modalnih odinic "sapere" ta "essere capace di"
(na materialii italijskoyi movi)]© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I.] valeriaisabella@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

дія, подія визначаються як віртуальні), пов'язане з бінарною опозицією “нереалізація можливості vs реалізація можливості”, опредметнення одного з членів якої відбувається через зумовленість, що каузує трансформацію віртуальної можливості у зумовлену дійсність. Адже у модальних значеннях можливості “відображається не тільки опозиція *реальне / ірреальне*, але і динаміка зв'язку між ними, яка представлена поняттям потенційності” [5, с. 7].

В італійській мові модальні одиниці *sapere* та *essere capace di* є засобами вираження внутрішньої можливості, і відтворюються при перекладі ‘вміти’, ‘бути здатним до’. Одним із засобів вираження внутрішньої можливості є *sapere* ‘вміти’, що розвинулось з первинного значення ‘знати’. До речі, аналогічне модальне дієслово *can* походить від давньоанглійського *kann* ‘володіти знанням’ [7, с. 194]. Звідси можна припустити, що для внутрішньої можливості при трансформації віртуальної можливості у зумовлену дійсність значущими є епістемічний та аксіологічний вектори, тобто інформація про знання та їх цінність для суб'єкта, що оцінюється з позицій модальності.

Висловлення внутрішньої можливості є загальнореферентними: їх референтом виступає сукупність суб'єктів, об'єктів і т. д., об'єднаних спільною ознакою: “це відкритий клас, в який об'єкт може бути включеним не тому, що це “він”, а тому, що він “такий” [4, с. 81]. Внутрішня можливість на позначення властивостей суб'єкта / об'єкта корелює з об'єктивно-відносним модальним значенням: властивість об'єкта ототожнюється з його якістю, а детермінованість є загальною.

Традиційно *sapere* тлумачиться як дієслово епістемічної семантики, що може функціонувати і у якості модального, а *essere capace di* – як модальна конструкція. У нашій концепції ми розглядаємо *sapere* та *essere capace di* як модальні структури, що виявляють взаємозалежність між їх семантикою як згорнутою структурою та параметрами мікротексту. Особливо значущою є їхня безпосередня сполучуваність (приядерна зона).

За внутрішньою формою *sapere* позначає прояв потенційної якості, здатності. Етимологія є лат. *sapere* ‘мати смак; розуміти’. Основні лінії смислового розвитку: 1) володіти знанням, інформацією; 2) набувати вмінь.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Смислова структура модальних одиниць “*sapere*” та “*essere capace di*” (на матеріалі італійської мови) (Українською) [Смысловая структура модальных единиц “*sapere*” и “*essere capace di*” (на материале итальянского языка) (Наук. яз.)]

© Охріменко В. І. [Oхrimenko B. I.] valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Зв'язок з опозицією модального поля визначається у такий спосіб: порушення рівноваги бінарної опозиції “нереалізація можливості vs реалізація можливості”: прояв потенційно можливого.

Розглянемо взаємозалежність між семантикою модальної структури *sapere* + та параметрами мікротексту її функціонування.

У приядерній зоні модальне дієслово *sapere* найчастіше сполучається з екзистенційним предикатом *essere*, прикметниками-класифікаторами на позначення якостей істоти (*tranquillo, dolce, aggressivo*), дієсловами на позначення вміння суб'єкта (*suonare, giocare*). Наприклад:

Ma sa anche essere dolcissimo. Dimostra nei confronti della sua famiglia un affetto quasi morboso e vuole sempre partecipare a qualsiasi avvenimento [12, p. 156]. У мікротексті описуються властивості особливості породи домашнього вівка. Дана інформація вводиться конструкцією (*sa (...) essere dolcissimo*), що вказує на детерміновану узуальну властивість, на яку накладається обмеження ситуативними чинниками: йдеться про типову поведінкову реакцію на стимул. Відмітимо, що на ближній периферії лексична одиниця волітивної семантики *vuole* сполучається з темпоральним квантором всезагальності *sempre*, що вказує на типову поведінку, яка має характер класифікації. Йдеться про прояв якостей істоти, що є закономірно-зумовленим, а інформація входить до епістемічної сфери суб'єкта модальної оцінки та загального фонду знань.

Смислові відношення асоціативності між якістю суб'єкта та її потенційним проявом, що характеризують модальне висловлення, визначають особливості мовних засобів, які вживаються на *ближній периферії*. Наведемо приклад: *Però Guido era padrone di sé, meno eccitabile, più flemmatico, sapeva sorridere fin l'ultimo istante* [10, p. 115]. У модальному висловленні маємо смислові відношення асоціативності: володіння собою (узагальнена якість) та здатність посміхатися до останнього (прояв якості). До найуживаніших мовних засобів ближньої периферії належать дієслова на позначення поведінкової реакції на стимул (*giocare, partecipare, dimostrare*) або на позначення прояву здатності. Модальне дієслово *sapere* функціонує також у складі каузальних структур *per ... sarei capace di; per ... saprei*, що вербалізують смисловий

(Current issues in cognitive linguistics)

Sense structure of modal units “sapere” and “essere capace di” (in the Italian language) (in Ukrainian)

[Smislova struktura modalnih odinic “sapere” ta “essere capace di”
(na materialii italijsskoyi movi)]© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I.] valeriaisabella@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

комплекс ‘мета – засіб’. Відмітимо частотність вживання модального дієслова *sapere* у кондиціоналі (*saprei*). У мікротексті (*периферія*) здійснюється вербалізація умов, що сприяють прояву якостей істоти або прояву вміння суб’єкта. Мікротекст характеризується частотністю вживання лексичних одиниць емотивної семантики на позначення емоційної якості та лексичних одиниць акціональної семантики.

Розглянемо взаємозалежність між семантикою модальної структури *essere capace di* + та параметрами мікротексту її функціонування. За внутрішньою формою *essere capace* позначає прояв потенційної здатності. Етимологія складників модальної структури: *essere* – лат. *esse* ‘бути’; *capace* – лат. *capax*, дериват *capere* ‘вміщувати’ з основними лініями смислового розвитку: 1) вміст; 2) здатність до виконання; *di* – лат. *de* ‘належність’. Зв’язок з опозицією модального поля визначається у такий спосіб: порушення рівноваги бінарної опозиції “нереалізація можливості vs реалізація можливості”: прояв потенційно можливого.

Для *приядерної зони essere capace di* характерною є комбінаторика з ментальним предикатом точки зору *credere*. У такому разі здатність, що імплікується суб’єкту, набуває суб’єктивного характеру. Наприклад: *Una volta t’avrei creduto incapace d’un simile orrore* [10, p. 114].

Частотною є сполучуваність з дієсловами на позначення диспозиції суб’єкта до дії (*aiutare, secondare, rimediare*). Наприклад: *A lui importava soltanto di avere una persona fidata, affezionata, capace di secondarlo e di aiutarlo a mettere in atto il gran programma (...)* [10, p. 55–56].

Модальна конструкція часто вживається у кондиціоналі (*sarei capace di*), а її компонент *capace* – у формі суперлатива (*essere capacissimo di*), що є відображенням зв’язку з оцінністю. Наприклад: (...) *violenta com’era, sarebbe stata capacissima di rivelare ogni cosa* [11, p. 45]. Частотним є сполучення з кванторами (*qualunque*), кванторами всезагальності *tutto, niente* (*è capace di tutto, non è capace di niente*), а також з модальним маркером асоціативності *certo* (*certo è capace di*), лексичними одиницями на позначення якостей, рис характеру (*virtù, volontà*), особливостей (*un particolare, particolarità*), розвитку,

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Смислова структура модальних одиниць “sapere” та “essere capace di” (на матеріалі італійської мови) (Українською) [Смысловая структура модальных единиц “sapere” и “essere capace di” (на материале итальянского языка) (На укр. яз.)]

© Охріменко В. І. [Охрименко В. И.] valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

становлення, актуалізації здібностей (*risvegliare, sviluppare capacità*). Наведемо приклади: *Sono capace di tutto!* [9, p. 26]. *Tutta la energia e la volontà di cui era capace si erano risvegliate in lei all'intento di trionfare sull'ostinato rifiuto dei genitori* [11, p. 100].

Мовні засоби, що вживаються на *ближній периферії essere capace di*, спрямовані на вираження смислових відношень асоціативності між якістю суб'єкта і її потенційним проявом. Частотним є вживання модальної конструкції у кондиціоналі. Наприклад: *La tua riserbatezza sarebbe capace di tenerti sempre chiusa la bocca...* [9, p. 31]. На ближній периферії часто відбувається розгортання каузальних структур *per... sarei capace di; per...saprei*, що вербалізують смисловий комплекс 'мета – засіб'; при цьому вживаються такі мовні засоби: лексичні одиниці семантики мети (*raggiungere lo scopo / l'obiettivo, realizzare*), волевияву (*aspirare, volere, desiderare*), засобів (*mezzi, sacrificio*). Вживаними є конструкції на здійснення імплікації наміру суб'єкту: *credere qualcuno essere capace di*. На *периферії essere capace di* здійснюється розгортання векторів з інформацією про зумовленість потенційної дії емоційним станом та системою цінностей суб'єкта або якістю та її потенційним проявом / реалізацією наміру.

Функціонування узагальноної форми *si è capaci di* + має характерні особливості. Для *приядерної зони* найчастотнішою є комбінаторика з модальним маркером асоціативності *certo* (*certo si è capaci di*) та з дієсловами на позначення диспозиції до дії, що імплікується суб'єкту з узагальненим референтом. Наприклад: *Quando uno è maltrattato senza colpa, ci è capaci certo di sfogarsi e combinare delle cotte e delle crude* [13]. Маємо модальне висловлення внутрішньої можливості з узагальненим референтом (*ci è capaci certo di sfogarsi*), що вказує на узагальнену поведінкову реакцію за певних обставин: якщо з тобою погано поводитися без твоєї провини, не даючи жодних пояснень, ти здатен зірватися і наговорити будь-чого. У модальному висловленні вживається модальний маркер імплікації *certo*. Поведінкова реакція мовця – афектовані дії – виступає складовою загальних знань: у подібній ситуації так міг би вчинити кожний. На *ближній периферії si è capaci di* вживаються

(Current issues in cognitive linguistics)

Sense structure of modal units "sapere" and "essere capace di" (in the Italian language) (in Ukrainian)

[Smislova struktura modalnih odinic "sapere" ta "essere capace di"
(na materialih italijskoyi movi)]© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I.] valeriaisabella@ukr.net

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

маркери ситуативної узагальненості (*in tali casi, in tali situazioni, in tali condizioni*). У модальному висловленні з *si è capaci di* здійснюється розгортання каузальних структур: ‘типова ситуація – типова поведінка’. Для *периферії* характерним є частотність вживання узагальнено-особових речень та лексичних одиниць аксіологічної семантики, домінування каузальних конекторів як засобів зв’язності.

Висновки

Модальні одиниці *sapere* та *essere capace di* набувають статусу модальних структур у мікротексті їх функціонування, виявляючи типову сполучуваність у приєднній зоні та імплікуючи закономірність вживання мовних засобів на ближній периферії та на периферії мікротексту. Мовні засоби, що вживаються у мікротексті функціонування цих модальних одиниць, окреслюють їхню смислову структуру. Ці мовні засоби корелюють з власне визначенням *модального значення внутрішньої можливості*, в основі якого міститься потенційно задана детермінованість зв’язку між: 1) об’єктом і проявом властивостей; 2) істотою і проявом якості; 3) суб’єктом і проявом здатності; 4) суб’єктом з узагальненим статусом референта і проявом здатності. Варіативність засобів вираження модального значення (та формування модальних структур) визначається характером детермінованості зв’язку між сутністю та її ознакою. Аналіз різнорівневих мовних засобів, що відображають ізоморфність *sapere* та *essere capace di* параметрам мікротексту, дозволяє приписати обом модальним структурам семантичні імплікатури імплікативності, асоціативності, оцінності.

У результаті аналізу було виявлено, що модальна одиниця *essere capace di* є більш десемантизованою у порівнянні з модальною одиницею *sapere*, і вживається у висловлюваннях на позначення всіх типів потенційно заданої детермінованості, що формують модальне значення *внутрішньої можливості*. Модальна одиниця *sapere* не функціонує у висловлюваннях, що містять інформацію про потенційно задану детермінованість між об’єктом і проявом властивостей.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Смислова структура модальних одиниць “sapere” та “essere capace di” (на матеріалі італійської мови) (Українською) [Смысловая структура модальных единиц “sapere” и “essere capace di” (на материале итальянского языка) (На укр. яз.)]

© Охріменко В. І. [Oхrimenko B. I.] valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Література

1. Бондарко, А. В. «Темпоральность.» *Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность*: коллективная монография в 6 т., отв. ред. А. В. Бондарко (Ленинград, Наука, 1990), 263.
2. Герасимова, И. А. *Формальная грамматика и интенциональная логика* (Москва, РАН; Институт философии, 2000), 156.
3. Задэ, Л. *Понятие лингвистической переменной и его применение к принятию приближенных решений*, пер. с англ.; под ред. Н. Н. Моисеева и С. А. Орловского (Москва, Мир, 1976), 165.
4. Лебедева, Л. Б. «К проблеме общереферентных высказываний.» *Вопросы языкознания* 2 (1986): 81–89.
5. Милютин, М. Г. «Семантика конативности и потенциальная модальность: комплекс “попытка – результат” и его выражение в русском языке.» Автореф. дисс. д-ра филол. наук (Екатеринбург, 2006).
6. Охріменко, В. І. «Онтологія та гносеологія категорії модальності в італійській мові.» (Дис. д-ра філол. наук, Київ, 2012), 612.
7. Циммерлинг, А. В. «Этические концепты и семантические поля.» *Логический анализ языка*, отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко, Н. К. Рябцева (Москва, Языки русской культуры, 2000): 190–199.

Джерельна база

8. Capuana, L. «Istinti e peccati. Novelle.» *Istinti e peccati*, Luigi Capuana (Catania, Minerva, 1914), accesso <http://www.lieberlieber.it/>
9. Capuana, L. «Serena.» *Serena: commedia in tre atti*, Luigi Capuana (Catania, Società di storia patria per la Sicilia orientale, 1973), accesso http://www.lieberlieber.it/biblioteca/c/capuana/serena/pdf/serena_p.pdf
10. Codemo, L. «La rivoluzione in casa.» *La rivoluzione in casa*, Luigia Codemo (Bologna, Cappelli Stampa, 1966), accesso http://www.lieberlieber.it/biblioteca/c/codemo/la_rivoluzione_in_casa/pdf/la_riv_p.pdf
11. Lunto, R. «La scuola di Linda.» *La scuola di Linda*, Regina di Lunto (Torino, L. Roux e C. Edit., 1894), accesso http://www.lieberlieber.it/biblioteca/r/regina_di_lunto/la_scuola_di_linda/pdf/la_scu_p.pdf
12. *Chi: settimanale di politica, attualità e cultura*, ed. Silvana Giacobini, N. 46 (12.11.2003).
13. *Chi: settimanale di politica, attualità e cultura*, ed. Silvana Giacobini, N. 22 (05.11.2005).

(Current issues in cognitive linguistics)

Sense structure of modal units “sapere” and “essere capace di” (in the Italian language) (in Ukrainian)

[Smislova struktura modalnih odinic “sapere” ta “essere capace di”
(na materialii italijskoyi movi)]© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I.] valeriaisabella@ukr.net

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

References

1. Bondarko, A. V. «Temporal'nost' [= Temporality].» *Teoriya funktsionalnoj grammatiki: Temporal'nost'. Modal'nost' [= Theory of functional grammar: Temporality. Modality]* (Leningrad, Nauka, 1990), 263.
2. Gerasimova, I. A. *Formal'naya grammatica i intensional'naja logika [= Formal grammar and intensional logic]* (Moscow, 2000), 165.
3. Zadeh, L. *Poniatije lingvisticheskoj peremennoj i jego primenenije k priniatiju priblizhenykh reshenij [= The concept of a linguistic variable and its application to approximate reasoning]* (Moscow, 1976), 165.
4. Lebedeva, L. B. «K probleme obshchereferentnykh vyskazyvanij [= Towards the problem of statements with common reference].» *Voprosy jazykoznanija [= Topics in the study of language]* 2 (1986): 81–89 (In Russ.).
5. Miliutina, M. G. «Semantika konativnosti i potentsial'naja modal'nost': kompleks "popytka – rezul'tat" i jego vyrazhenije v russkom jazyke. [= Semantics of conativity and virtual modality: a complex "try – result"]» Autoref. Dokt. Diss. (Ekaterinburg, 2006).
6. Okhrimenko, V. I. «Ontologija ta gnoseologija kategoriji modal'nosti v italijs'kij movi. [= Ontology and gnoseology of the category of modality in Italian].» (Dokt. Diss., Kyiv, 2012), 612.
7. Tsimmerling, A. V. «Eticheskije kontsepty i semanticheskije polia [= Ethical concepts and semantic fields].» *Logicheskij analiz jazyka. Jazyki etiki [= Logical analyses of language. Languages of ethics]* (Moscow, 2000): 190–199 (In Russ.).
8. Capuana, L. «Istinti e peccati. Novelle.» *Istinti e peccati*, Luigi Capuana (Catania, Minerva, 1914), accesso <http://www.lieberlieber.it/>
9. Capuana, L. «Serena.» *Serena: commedia in tre atti*, Luigi Capuana (Catania, Società di storia patria per la Sicilia orientale, 1973), accesso http://www.lieberlieber.it/biblioteca/c/capuana/serena/pdf/serena_p.pdf
10. Codemo, L. «La rivoluzione in casa.» *La rivoluzione in casa*, Luigia Codemo (Bologna, Cappelli Stampa, 1966), accesso http://www.lieberlieber.it/biblioteca/c/codemo/la_rivoluzione_in_casa/pdf/la_riv_p.pdf
11. Lunto, R. «La scuola di Linda.» *La scuola di Linda*, Regina di Lunto (Torino, L. Roux e C. Edit., 1894), accesso http://www.lieberlieber.it/biblioteca/r/regina_di_lunto/la_scuola_di_linda/pdf/la_scu_p.pdf
12. *Chi: settimanale di politica, attualità e cultura*, ed. Silvana Giacobini, N. 46.
13. *Chi: settimanale di politica, attualità e cultura*, ed. Silvana Giacobini, N. 22.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Смислова структура модальних одиниць “sapere” та “essere capace di” (на матеріалі італійської мови) (Українською) [Смысловая структура модальных единиц “sapere” и “essere capace di” (на материале итальянского языка) (Наук. яз.)]

© Охріменко В. І. [Охрименко В. И.] valeriaisabella@ukr.net